

ЁШЛАРНИНГ МУЛОҚОТИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ

Пулатова О. Х.

Андижон машинасозлик институти

“Гуманитар фанлар” кафедраси доценти

Шахснинг етуклиги унинг ўз ўзига ва бошқаларга, табиат ва жамиятга оқилона муносабатида, мулоқотида намоён бўлади. Инсоннинг тани учун саломатлиги қанчалик зарур бўлса, унинг руҳияти, қалби учун эса эзгулик, оқилоналик, ахлоқ – одоблилик, мулоқотга киришувчанлик шунчалик муҳимдир. Инсон ақлан ва ахлоқан тобора бойиб ўз олдига олийжаноб мақсадлар кўя олади. Ахлоқ-одоб инсониятнинг шахслараро муносабатлари мезонидир. Инсонлар дунёда яшаганликлари учун эмас, балки билимли ва ахлоқли бўлганликлари учун кадр топадилар.

Шахс мулоқотда камол топади ва касбий маҳоратни ҳам эгаллайди, Шу жиҳатдан олганда таълим-тарбия жараёнида кўриш, эшитиш сезгилари, идроклари ҳамда турли руҳий жараёнлар: хотира, тасаввур, тафаккур, хаёлни талаб қиладиган кўникма-малакаларни шакллантирадиган усул ва методлардан фойдаланиш ўринлидир. Бундан ўқувчи таълим-тарбия жараёнида иштирок этиб, ахлоқий тушунчалар-билим ва кўникмаларни ҳосил қилади, натижада у таълим-тарбия жараёнининг кузатувчиси эмас, балки унинг фаол иштирокчисига айланади.

Ўқувчилар тафаккурини ўстирмай туриб, уларнинг нутқини ўстириб бўлмайди. Оғзаки гапириш, баён ёки иншо ёзишда ўқувчиларнинг режа тузиб олишларига эътибор бериш керак. Ёзма ва оғзаки нутқни ўстириш учун китоб устида мунтазам ишлаш, ўқиган матнларнинг тезисини, конспектини тузиш, маъруза, рефератлар тайёрлаш, адабий кечалар, ёзувчилар билан учрашиш муҳим аҳамиятга эга.

Болаларни ёшлиқдан аввало оилада, сўнгра таълим масканларида муомилага ўргатиб борилади. Мулоқотга ўргатишнинг усулларида бири машғулотлар тарзида шакллантиришдир.

Шундай экан педагогик фаолиятимиз давомида касбий-педагогик ва психологик мулоқотнинг 5 та босқичини амалга ошириш талаб этилади

1. Мулоқот жараёнида мўлжал олиш. Бу босқичда педагог мулоқотининг анланганлиги юзага чиқади. Шунингдек, мулоқот услубини янги коммуникатив фаолият шароитида аниқлаш ҳам юзага чиқади.
2. Педагогик фаолиятнинг муҳим жиҳати эътиборни ўзига тортиш бўлиб, бола билан самарали мулоқотни амалга ошириш учун дарс жараёнида боланинг диққати барқарор бўлиши керак.

International Multidisciplinary Scientific Global Conference on Education and Science

Hosted Online from Warsaw, Poland on October 10th, 2022.

www.conferencepublication.com

3. Объектнинг (киши) калбини забт этиш босқичи педагогик мулоқотни ташкиллаштиришда катта аҳамиятга эга. Моҳияти жиҳатидан бу босқич коммуникацияни ўзига хос излаш босқичидир. Масалан, янги материални баён этишда педагог болаларни мулоқотга тайёрлаб олади. Ўқитувчининг ўқувчини тушуниши касбий-педагогик мулоқотнинг калити ҳисобланади.

4. Педагогик мулоқотнинг яна бир босқичи бу вербал мулоқот, яъни ўқитувчининг янги материални ўқувчиларга оғзаки баён қилиб беришидир. Педагог учун нутқ мулоқоти жуда муҳим. Педагогик мулоқот тизимида педагогнинг сўзи образлар қўзғатувчиси бўлиб ҳисобланади.

5. Педагог билан тингловчи ўртасидаги ўзаро ҳаракатда ҳаяжонланишни кузатишнинг коммуникатив воситалари муҳим рол ўйнайди. Жумладан, педагогнинг нутқи жонли, оҳангларга бой, тушунарли, аниқ, содда тилда бўлиши керак. Шунда тингловчиларнинг идроки тўлиқ, образли бўлади.

Педагог талабанинг диққатини тўплаб олишига имкон бериши керак. Бир-бирини тушуниш учун қуйидаги 5 та шартни айтиб ўтиш жоиз:

- биргаликдаги касбий тилга эга бўлиш;
- интеллект даражасини ҳисобга олиш;
- ахборотнинг тўлиқ бўлиши;
- мантиқан баён этиш;
- диққатни бир жойга тўплай олишдан иборатдир..

Бўлажак касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетенцияларини баҳолашда асосий эътиборни компетенцияларнинг алоҳида элементлари мавжудлигига эмас, касбий вазифаларни хал эта олиш лаёқатларини намоён қила билишга қаратиш лозим. Баҳолаш учун бериладиган топшириқларни реал касбий вазифаларни ҳамда, ана шу нуқтаи назардан олий таълим муассасалари талабаларини самарали мулоқотга тайёрлашнинг педагогик механизмларини такомиллаштиришда мулоқотга ўргатишда ўйин ва ноўйин шакллари қўшиб олиб боришнинг аҳамияти каттадир.

1. Дарсга норасмий мулоқот элементларини киритиш. Айни пайтда дидактик ўйинлардан фойдаланиш, уларда мулоқот ташкилотчиси ролини педагог эмас, ўқувчилардан бири бажариши.

2. Эътиборни жавобнинг ижобий жиҳатларига қаратиш. Ўқувчилар ўртоқларининг жавобларини холисона баҳолашга махсус ўргатилади, айни пайтда майда - чуйдаларгача эътиборни қаратиб, гуруҳдошларининг жавобларидаги энг муваффақиятли жиҳатларини ажратиб кўрсатишни ўрганиш. Камчиликларни қандай қилиб йўқотиш ҳақида баҳслашиш, яъни камчиликни

International Multidisciplinary Scientific Global Conference on Education and Science

Hosted Online from Warsaw, Poland on October 10th, 2022.

www.conferencepublication.com

битта ўқувчининг ўзига айтиш орқали таъсир қилиш.

3. Инсонлар ўртасидаги ижтимоий муносабатлар Шарқда ўзига хос хусусиятга эга. Бундай ҳаракатлар жамиятнинг янгиланиш даврида инсон маънавияти ва руҳиятида рўй бераётган ўзгаришларнинг психологик табиатини англашга ёрдам беради.

Хулоса сифатида талабалар билан мулоқотда “Олтин сўзлар” усулини қўллаш яхши самара беради.. Олтин сўзларнинг синоними-бу “ажойиб”, “бебаҳо” каби сўзлар. Масалан, “сиз бошқалар қўролмайдиган нарсаларни кўра оласиз!”, “сиз билан мулоқотда бўлган киши кўп нарсаларни билиб олиши мумкин!”. Бу сўзлар улар учун “олтин сўз”лар бўлиб ҳисобланади.

Нутқ билан ишлаш орқали ҳам муомилага ўргатиш мумкин. Масалан, овозни баланд чиқариб шеър ўқиш, ҳикояни гапириш каби тренинглар ҳам муомилани шаклланишига ёрдам беради.

Ушбу мақолани тайёрлаш жараёнида таълим муассасаларда фаолият кўрсатаётган педагоглар олдида талаба - ёшларни маънавий дунёсини бойитиш, уларнинг онгига миллий ғоя асосларини сингдириш, ватанпарварлик ҳиссини тарбиялаш, ўтмиш ва буюк келажак ҳақида фикрлаш, у билан фахрланиш ҳиссини, янгича тафаккурни шакллантириш билан биргаликда уларни фаол, замонавий мулоқот маданиятига ўргатиш вазифаси турганлигини яна бир бор эслатиб ўтмоқчимиз.

Фойдаланилган адабиётлар

1. П.И. Иванов, М.Э. Зуфарова. Умумий психология. Дарслик. “Ўзбекистон файласуфлари» миллий жамияти нашриёти, 2008. -480бет.
2. В. Каримова. Психология.Ўқув қўлланма –Т.: “А. Қодирий” номли нашриёти, 2002. -203 бет.
3. P.O Khamidovna (2020) The mechanism of developing a culture of communication in students in the educational process. Journal of CRITICAL REVIEWS 2020/7/19 Vol -7 Kuala Lumpur, Malaysia. Page 3986-3993
- 4.Iroda, M. et al. Rational Methods Awakening and Stimulating University Students Professional and Creative Abilities // Eastern European Scientific Journal. – 2019. – No. 1.
- 5.Mahammadovna, S.I. (2021). Needs and Factors for Developing Professional and Creative Abilities of Students of Higher Educational Institutions //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – Vol. 25. – No. 6. – Pp. 2804-2810.
- 6.Pulatova, Odinakhan Khamidovna (2021) «Methods of teaching young people to communication in pedagogical activity» Eurasian journal of academic research 2021/3

International Multidisciplinary Scientific Global Conference on Education and Science

Hosted Online from Warsaw, Poland on October 10th, 2022.

www.conferencepublication.com

Page 18-20198-202.

7. Pulatova, Odinakhan Khamidovna, Poziljonova Zulfizar (2020). Pedagogical approach to the development of economic culture. Archive of Conferences Jun 10, 2020 GSHSA-Florida. Pp. 18-20.

8. Sirojiddinova, I.M. Improving the professional training of future engineers based on the cluster approach. Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development Volume 02, May, 2022.

9. Пулатова, О.Х. Профессиональная и речевая коммуникация в педагогической деятельности преподавателя вуза / О.Х. Пулатова // Международная студенческая научно-практическая конференция "Психология в меняющемся мире: проблемы, гипотезы, исследования". - Челябинск, 14-15 мая, 2019. С.255-262.